

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ І ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВИХОВАННЯ

1. Особистість, її розвиток і формування
2. Роль спадковості, середовища і діяльності в розвитку особистості
3. Зовнішні і внутрішні умови розвитку особистості
4. Вікові особливості психічного і фізичного розвитку особистості

Особистість, її розвиток і формування

Індивід(лат. Individuum - неподільне) - людина як представник людської спільноти, соціуму (групи, класу, нації тощо).

За сучасною класифікацією людей індивід займає проміжне становище (людина, індивід, особистість, індивідуальність).

У дитини, як і в дорослої людини, співіснують біологічні й соціальні якості, що характеризують її як біологічну істоту.

Біологічні якості - все те, що охоплюється поняттям "організм".

У розвитку дитини відбуваються періоди інтенсивного росту тулуба і формування скелета. Паралельно з ростом організму відбувається процес статевого дозрівання

Біологічний розвиток тісно пов'язаний з виявом якостей та особливостей, які не належать до біологічної природи людини (усмішка, вміння розмовляти, засвоєння знань).

Соціальною істотою людина стає в процесі формування особистості дитини як майбутнього члена суспільства. Відбувається цей процес паралельно з біологічним розвитком людини

Поняття “особистість” характеризує суспільну сутність людини, пов’язану із засвоєнням різноманітного виробничого і духовного досвіду суспільства. Біологічна характеристика людини в нього не входить.

Особистість - соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, що визначається залученістю людини до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин

СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ

Скерованість (вибіркове ставлення людини до дійсності)

Можливості (сукупність здібностей, які забезпечують успіх діяльності)

Характер

Самоуправління
(самоконтроль, корекція дій і вчинків)

ОЗНАКИ ОСОБИСТОСТІ

Розумність (визначає рівень інтелектуального розвитку)

Відповідальність, уміння керувати своєю поведінкою, аналізувати свої вчинки і відповідати за них

Свобода (здатність до автономної діяльності, прийняття самостійних рішень)

Особиста гідність
(визначається рівнем вихованості, самооцінки)

Індивідуальність (несхожість на інших)

Своєрідність психіки, особистісна неповторність індивіда визначають індивідуальність.

Індивідуальність - сукупність зовнішніх та внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей.

Вона постає як цілісна характеристика людини - оригінальність, самобутність її психічного складу, будучи тим особистим "я", за яким пізнають, характеризують та оцінюють людину як особистість

Розвиток людини - процес становлення особистості, вдосконалення її фізичних та духовних сил під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких найважливішими є цілеспрямоване виховання й навчання.

Формування особистості - процес соціального розвитку молоді людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина.

Роль спадковості, середовища і діяльності в розвитку особистості

Спадковість – здатність організму відтворювати потомство, передавати свої ознаки наступним поколінням, відновлення у нащадків подібності.

За спадковістю передаються: тип нервової системи, конституція тіла, зовнішні ознаки (колір волосся, очей, шкіри) та власне людські задатки (здатність розмовляти, ходити у вертикальному положенні та інше)

Ззовні спадковість виявляється в успадкуванні рис батьків або попередніх поколінь – темпераменту, задатків, рис обличчя, постаті, навіть рухів. За свідченням психологів, вродженими у людини є не готові здібності, а тільки потенційні можливості для їх розвитку – задатки.

Задатки – природні особливості людини, які є передумовою для розвитку індивіда.

Задатки впливають на швидкість утворення умовних рефлексів, вироблення навичок, форм поведінки, становлення темпераменту, але самі наперед не зумовлюють характерних особливостей особистості.

Якщо немає сприятливих суспільних умов та відповідної діяльності, вони взагалі можуть не виявитися.

Родовід Бахів – шість поколінь видатних композиторів і музикантів. Музичні здібності зумовлені домінантним геном. Соціальні умови – раннє музичне виховання

Приклади ранніх виявів музичної творчості (Моцарт, Гайдн, Шуберт, Вебер, Керубіні та ін.), мистецтва (Рафаель, Ван-Дейк, Джотто, Мікельанжело та ін.), поезії (Байрон, Шіллер).

Спадково
передаються
інтелектуальні
здібності - база
розвитку розумових і
пізнавальних сил.

Проте
інтелектуальний
розвиток
відбувається лише за
умови активної
розумової діяльності.

Середовище - все, що оточує дитину протягом усього життя: природні чинники (клімат, природні умови та ресурси), сім'я, близьке оточення, соціальні умови існування.

Середовище поділяють на мега-, макро-, мезо- і мікросередовище.

Мегасередовище (космос, планета);

Макросередовище (етнос, суспільство, країна, держава);

Мезосередовище (місто або село, навколишню місцевість, рідний край, засоби масової комунікації);

Мікросередовище (сім'я, клас, школа, компанія, сусідство, ровесники, громадські, приватні, державні організації).

У середовищі, під його впливом людина соціалізується.

Соціалізація – процес інтеграції індивіда в суспільство, засвоєння соціального досвіду, системи соціальних зв'язків та відносин, на основі яких відбувається формування значущих якостей особистості.

ВИДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Цілеспрямована соціалізація (людина ставить мету щодо змісту соціального досвіду, який вона прагне засвоїти і знає, яким чином здійснити цей процес)

Стихійна соціалізація (засвоєння норм, правил поведінки, поглядів, стереотипів; відбувається без визначення мети і механізмів їх засвоєння)

У взаємодії з навколишнім світом дитина є *активною, діяльною істотою.*

Активність виявляється у *рухах* (сприяє фізичному загартуванню), *пізнанні навколишньої дійсності* (сприяє інтелектуальному розвитку), *спілкуванні* (дає змогу набути морального досвіду поведінки, визначити своє місце в колективі, підкорятися і керувати іншими), *впливі на оточення й на саму себе* (самовиховання).

На кожному віковому етапі розвитку превалює певний вид діяльності: ігрова (дошкільний вік), навчальна (шкільний вік), трудова (дорослі).

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ УМОВ РОЗВИТКУ

Процес становлення особистості як “саморух” обумовлений єдністю зовнішніх та внутрішніх умов

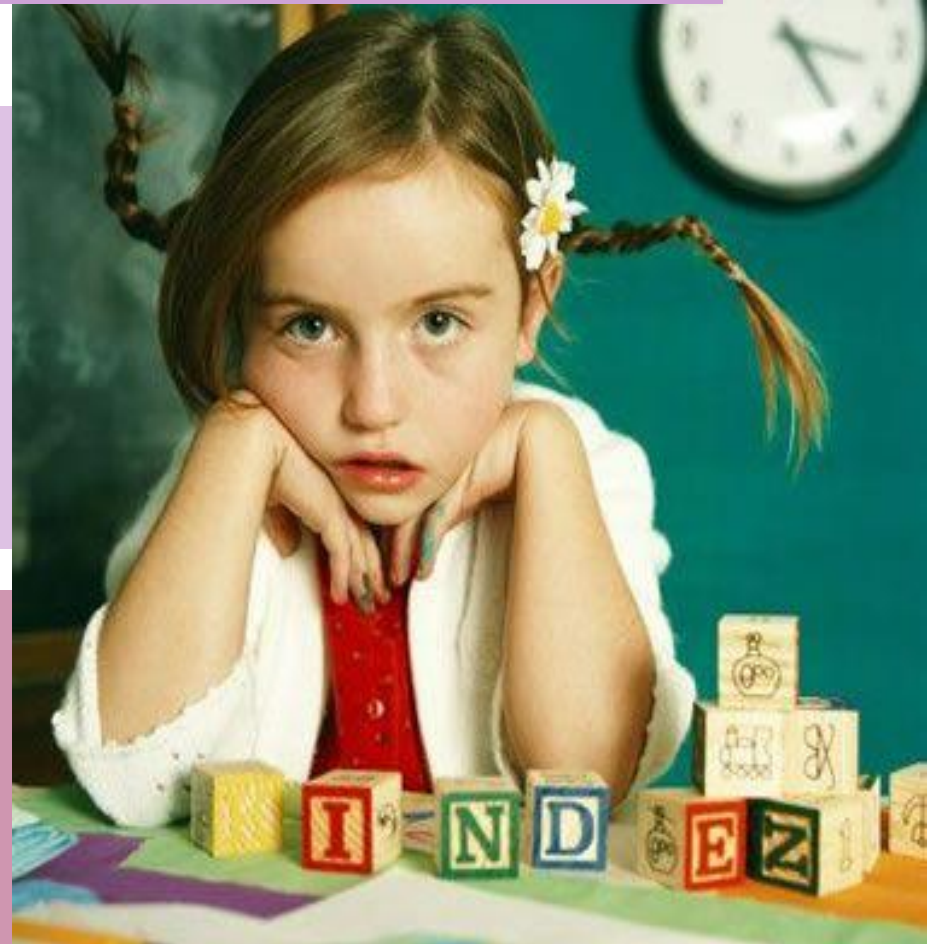
Зовнішні умови розвитку охоплюють природне й суспільне середовище. Діють через внутрішні умови (природні нахили, почуття, переживання), які існують в індивіда.

Від природи індивіда, його потреб залежить, що саме із зовнішнього середовища є для нього значущим, впливає на нього і стає фактором його активності

Зовнішні і внутрішні умови розвитку особистості є протилежні, водночас взаємопов'язані й переходять одні в одні

Інтеріоризація - процес перетворення зовнішніх, реальних дій з предметами на внутрішні, ідеальні

Екстеріоризація – процес переходу від внутрішньої, психічної діяльності до зовнішньої, предметної

ВНУТРІШНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ЯК РУШІЙНІ СИЛИ РОЗВИТКУ

Суперечності між новими потребами, прагненнями особистості й досягнутим нею рівнем оволодіння засобами, необхідними для їх задоволення.

Суперечності між новими пізнавальними цілями, завданнями та наявними способами дій, між новими ситуаціями і попереднім досвідом учнів, між усталеними узагальненнями і новими фактами.

Суперечності між досягнутим рівнем розвитку індивіда та способом його життя, місцем, яке він посідає у системі суспільних відносин.

Суперечності між очікуваним, бажаним, майбутнім і наявним, між тим, чого прагне особистість і чим вона володіє.

Суперечності між свідомими і несвідомими тенденціями у поведінці та діяльності індивіда

ВИХОВАННЯ, НАВЧАННЯ І РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Виховання й навчання сприяють:

розвитку успадкованих фізичних особливостей і природних задатків, набуттю нових рис і якостей, що формуються впродовж життя людини

розвитку умінь переборювати внутрішні суперечності, що виникають у житті особистості, у відповідному вимогам суспільства напрямі

психічному розвитку людини

інтелектуальному, творчому розвитку особистості

розвитку здатності до спілкування з оточуючими, завдяки чому дитина розуміє інших людей, а через них і себе

розвитку потреб, властивих людині

розвитку особистості, який підвищується за умови, що вона виступає не лише об'єктом, а й суб'єктом виховного процесу, активним його учасником

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО І ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

- ◎ **Віковий період** — відрізок життя індивіда, який досягає певного ступеня розвитку і має характерні, відносно стійкі якісні особливості.

Вікова періодизація В. Крутецького:

новонароджений (до 10 днів); немовля (до року); ранній дитячий вік (1—3 роки); переддошкільний період (3—5 років); дошкільний (5—6(7) років); молодший шкільний (6(7)—11); підлітковий (11—15 років); вік старшокласників (15—18 років).

Вікова криза - нетривалий за часом (до 1 року) період розвитку людини, що характеризується бурхливими психологічними змінами.

Криза одного року – виявляється в афективних реакціях, порушеннях біоритмів (сну) емоційних аномаліях (похмурість, плаксивість). Основні новоутворення – формування структури мовної та предметної дій.

Криза трьох років – пов'язана з формуванням у дитини системи власного «Я». Основне новоутворення – відокремлення себе від оточуючих, порівняння з іншими. Виявляється в негативізмі, упертості, протесті проти порядку, прагненні до емансипації, деспотизмі.

◎ **Підліткова криза** - виявляється у вибуху непокори, важковиховуваності, негативізму, переживанні внутрішнього занепокоєння, невдоволення, прагненні до самоізоляції, зниженні продуктивності навчальної діяльності.

Для розвитку психічних процесів дитини найсприятливішими є **сензитивні періоди розвитку** - періоди підвищеної чутливості особистості до подій, що відбуваються з нею та навколо неї.

